

S I S S E J U H A T U S .

=====

Ei asjata kummarda ürgrahvad päikest ja taeva tähti. sest intuiitiivselt tunnewad inimesed nendes oma kõige suuremaid ja kõige wanemaid esiwanemaid. Nendest on kõik praegune materjaalne ilm oma alguse saanud.

Kord on Maailma Looja oma wägewa "käega" pannud pöörlewalt liikuma materjaalse kosmilise udu, elustades seda oma elawa waimuga. See udu keerles seni, kui kujunesid suured tulised pöörlewad kehad. -

Teadlaste arwamise järele on sellteel tekkinud praegust näha olew tähtede süsteem, ja umbes 2000 miljoni aasta eest - ka meie päike. Päikese ümber keerlewat e planeetide kui ka meie maakera wanadust arwatakse 1500 miljoni aasta peale.

Päikesest eraldunud tuline maakera jahtus ja kattus ajajooksul weeauruga ja õhuga, millest pärast tekkis wesi. Wees sündisid elawad olewused, kes ajajooksul kuiwaks saanud maaaladele wälja ronisiwad, kus wahepeal oli ka taimestik tekkinud. Miljonite aastate kestes arenes taime- kui ka loomariik oma praegusaja kõrgema astmeni, s.o. imetajate loomadeni. -

Imetajate loomade hulgast arenesid ajajooksul inimeste esiwanemad walged, kollased, punased ja mustad. -

Nõnda sündis maailma loomine samas järjekorras, nagu wanad semiitid Moosese raamatus seda kirja on pannud, - kuid päewade all tuleb mõista miljoneid aastaid.

Mis ajast peale omandasid need "inimese esiwanemad" enam-wähem praeguse inimese kuju ja mis ajast peale wõiks neid olewusi "inimeseks" nimetada, ei ole wee l lähemalt selgunud.

Mõned teadlased arwawad juba 500.000 aastat tagasi inimestele wäga sarnaseid olewusi elawat olnud. Seni kindlalt tuntud kõige wanemaks inimeseks wõib lugeda siiski nõnda nimetud "Neanderthali inimest", kes elas umb. 200.000 aasta eest koobastes praeguses Kesk-wõib olla ka Põhja-Euroopas.

Edasi leidub juba selgeid inimeste eluawal-
duste jätteid ja tööriistu enne- ja pärast- jae-
aegseltelt inimestelt, kes elasid 20.000 kuni
100.000 aastat tagasi.

Need kõik olid meie esiwanemad. -

Umbes 8000 aastat tagasi hakab inimsugu juba
kultuuriliselt tegutsema ja ühiskonda looma. -
Umbes 6000 aasta eest ilmuwad suure hiilgusega inim-
soo ajaloo lawale Egiptuse, Baabeloni ja Kaldea rah-
wad. Nendest ja Juuda wõi Israeli rahwast räägib juba
wana Testament ja ka teised kõige wanemad ajaloo kir-
jad.

Umbes samal ajajärgul nimetud rahwastest põhja-
pool Kaukaasuse mägede ümbruskonnas elasid wanad kõr-
ge kultuuriga Sumeeri rahwad, keda teadlased arwawad
olema Soome-Ugri, wana Germaani ja Goti rahwaste esi-
wanemad.

Umbes 2000 aastat tagasi, so. 100 aasta ümber
enne Kr.s. tuntakse juba Soome-Ugri rahwaid, kuhu
kuuluwad ka Eestlased ja kes elasiwad Wolga jõe kesk-
paigas ja sealt hakasiwad laienema lääne sihis.

Nendest eraldusid kõige ennem Ungaarlased
lõuna-lääne sihis ja jõudsid umbes 400 a.pärast Kr.s.
oma praegusesse asukohta Donau jõe kaldale Kesk-Eu-
roopa.

Umbes samal ajal (100-300 a.p.Kr.s.) jõud-
sid ka Eestlased Balti wõi Lääne mere rannikule, tõr-
judes siit wälja wanu Goti ja Germaani rahwaid ja
osalt sulatades neid endaga ühte.

Eestlased olid wäike, kuid wäga sõjakas
rahwas, kes liikus lääne sihis teiste Soome hõimu-
rahwaste eesotsas. Lääne mere kaldale wälja jõudes
muutusid rannäärised ja saarte elanikud kuulsateks
meremeesteks ja ka mererööwliteks, nagu selleaegseid
merisõjamehi kutsuti kõigi selleaegsete naabrite ja
ka kuulsate Normannide juures.

Wäikse saлга meestega tülitasiwad nad alalöp-
mata oma suuri naabrised, nagu Rootslasi, Taanlasi,
Sakslasi ja Wenelasi, põletasiwad nende linnasi, wõt-
sid warandused ära ja kätte juhtunud elanikud töid
enestele orjadeks.

Nii on "ristisõitjate" siia tuleku ajal 1200 aastate ümber umbes 1/3 siinsete-st elanikkudest olnud naabritelt sõjawangidena toodud orjad.

Niisugune oli tolleaegne "sõda" ja "kaubandus mitte üksi meie esiivanemate waid kõigi Põhja-Euroopa rahwaste juures, kuhu wahemerem maade kultuur ja riiklik korraldus ei olnud weel jõudnud pärast Suure Rooma riigi langust ja rahwaste rändamist 400 aastate ümber p.Kr.s.

Üleliigse wabaduse armastusega on wist seletataw see asjaolu, et Eestlased sellajal ei loonud endale kindlat üldist riiklist organisatsiooni, waid neile paistis küllalt jõudu olema üksikute maakondade meestega edukalt suuri nabbrisi käia "rööwimas" kui ka wastu-rööwkäikusi tagasi lüüa.

Rahua ajal kariti põldu, küliti otre, tatart ja nae-risi, peeti karja ja käidi jahil. Pühadel ja puhkeaegadel toimetati lõbusaid kooswiibimisi, kus naesed kaunistasid endid hõbedast, kullast ja mere-walgust ehteasjadega. Meeleolu tõstmiseks ning janu kustutamiseks walmistati õlut ja teisi jooki. Torupilli saatel löödi röömsalt tantsu, millest peale noorte tihti ka wana osa wõtsid. - Nii mõisteti ka sellajal lõbusalt aegawiita, seni kuni Taara, Uko ja teised jumalad seda heaks arwasid lubada.

Wäike Eesti asub suurte rahwaste kokku-puutumise teepeal, nagu Balti maad seda alati on olnud ja nüüdki weel on. Need suured naabrid suutsid endid õigel ajal riikliselt organiseerida ja sõjatehnikas enam täiendada, mis lõpuks kujunes Eestile saatuslikuks.

Nii elati ja sõditi wahelduwa õnnega kuni 1000 aasta ümber p.Kr.s., millal Pihkwa ja Nowgorodi wene würstid hakasid wallutama Lõuna-Eesti maid ühes Tartu linnaga, mille järele wene ajaloolased ~~enam~~ lugesid wenelasi Tartu (Jurjewi) linna asutajateks. Kuid see linn oli siiski juba ammu enne nende wallumis-sõdasi.

Eestlastel läheb siiski korda Wenelasi wälja tõrjuda. Kuid samal ajal tuliwad läänest Saksa ja Taani ristisõitjad ja Saksa Ordu rüütlid, kes arwuliselt, kui ka oma sõjakunstiga olid Eestlastest märksa tugewamad. Alguses oli siiski sõjaõnn wäga wahelduw. Kerraldati Lääne-Euroopas ikka jälle uusi ristisõitjaid uue Maarjamaa wõitmiseks ja paganate ristiusku pöörmiseks. Lõpuks hakasid need kord-korralt Eesti maaalasi wallutama ja maksusi peale panema, nagu sellajal kombeks oli.

Suur Eesti sõda Ordoga algab 1200 aastal ja jõuab oma haripunktini Madise päewa lahingus Paala jõe kaldal kus langeb Eestlaste wägew wanem Lembitz ja ühes temaga ka terve rahwa soõjaõnn ja jõud. - Hukunud rüütlite ja ristisõitjate asemele tulid kord-korralt ikka jälle uued, kuni Eestlaste jõud lõpulikult rauges. - Wäiksem pidi suuremale alla andma.

Pärast kestsid sõjad weel üksikutes maakondades, milledest wiimane oli n.n. "Harju mäss" Jüri ööl 1343 a. ja Saaremaa "mäss" 1345 a., kuid need ei suutnud ajaloo ratast wastupidi liikuma panna. -

Peale nende 150 aastaliste pea wahetpidamata sõdade tuli Eestlastel lõpulikult leppida Ordu walitsusega, mis ka alguses selleaja kohta kuigi raske e i olnud. Makseti wasallidele künnust ja waenlaste pealetungil kaitseti kodumaad üheljõul.

Sellajal oli Ordu poolt wasallideks wõi läänihärradeks tihti määratud ka eestlaste wanemaid. Niisugune enam-wähem rahulik elu kestis umb. 100 aastat s.o. kuni 1450a.

Peale kuulsa Tannenbergi lahingu 1410 a Leedu-Poola wägedega hakab Ordu wälimine jõud ja uhkus langema ja ühes sellega muutub Ordu wõimude ja eestlaste wahekord terawamaks.

Wasallidele wõi Läänihärradele antakse rohkem omawoli maksusi täiesti oma äranägemise järele sissenõuda. Suurte maksude tõttu, mida raske tasuda tekiwad wõlad. Wõlgade katteks wõetakse taludelt ja terwetelt küladelt maad ära ja rahwast sunnitakse metsadest jälle omale uut maad harima.

Nendest ärawõetud maadest tekiwad mõisad, kuhu wasallid wõi läänihärrad elama asuwad ja maksu asemel talurahwast mõisa maid harima sunniwad.

Niisugune omawoli maksis terwes Euroopas keskajal, kuid Baltimaadel oli see siiski suurem olnud, mida tõendab suurem mõisade arv.

Olgugi, et Ordu aeg oli raske ja eestlased oma iseseiswuse kaotasid, kosus ja arenes rahwas jõudsalt ja maitstes rahuaega kuni 1501 aastani, millal seni wäljaspool piirisi peetud sõjad tuuakse Eeesti pinnale.

Minu esiwanemad omas enamikus on pärit Ehnja Tartumaalt, mis on olnud üheks suuremaks sõdade tallermaaks, sest peale teiste on siin käinuwad tihti Wenelased, kuna sisemaa vähem kannatas, wäljaarwatud nende suuremad retked.

Orduaja lõpul, kui sõjategewus wäljastpoolt Eesti pinnale tagasi tuli, siis langes raske hoop jällegi Tartumaale.

1501 a. tungisid 90.000 wenelast ja tatarlast Iwan III juhatusel Tartumaale, rööwisid selle "puupaljaks" ja wiisidwad endaga kaasa 40.000 wangi. - See pöörane rahwa kaotus oli esimene suurem Orduwalitsuse nõrkuse wiili, sest rüütlid ise ei jaksanuwad enam maad kaitsta, kui Eestlaste kätte ka sõjariistu enam ei usaldatud.

Samal ajal hakab ka Tartu ja teiste Eesti linnade jõukus langema, sest Hansa linnade õitse aeg on lõppenud ja kaubandus hakab liikuma wäljaspool Ordu piirisi.

1525 a. saab weel kord Ordu ennast ümberkorraldada ja naabritega rahu teha, mis kestab waewalt 30 aastat. Sell ajal jõuab siia ka usupuhastus ja ühes sellega algab ka rahwa waimline arenemine Lääne-Euroopa kultuuri sihis. Umbkeelsete katoliku preestrite ja ladinakeelsete jumalateenistuste asemel hakab rahwas kokkupuutuma kohapealsete haritlastega ja kuulma oma ema keelt. Nii tekkib esimene kirjandus ja kool.

Kuid see rahu aeg oli lühike : Orduwalitsuse ajalooline kohus ja lõpp oli ukse ees.

1558 a. algawad sõjad Wenelastega Iwan IV wõi "Hirmsa" juhatusel siis Poolakatega ja lõpeks Rootslastega. - Maa käib ühe käest teise kätte ja igaüks laastab seda, kui waenlase maad.

1580 a sattub Põhja-Eesti küll Rootsi alla, kuid sõjad kestawad ikka edasi kuni 1629 aastani, mil-lal Rootsi kuningas Gustav Adolf terwe Eesti Rootsi riigi külge liidab ja sellega maale lühikeseks ajaks rahu toob.

Selleaegsed sõjad olid väga metsikud ja nendele järgnes pea alati katk ja nälg. Väga kohutawad olid esimesed sõjad 1200 aastat e ümber maale tungiwate Sakslastega, Taanlastega ja Wenelastega korraga. Kuid oma koledustega ja kannatustega trumpas seda wististi weel üle 1558 - 1629 a., s.o. 71 aastased pea wahetpidamata sõjad, mis Saksamaal kestnud kuulsa 30 aastase sõja (1618-1648) kaugelt warju jättis.

Tartu ümbruskonnale oli väga hävitavaks 1558 aasta, millal 70.000 wenelast Johan Hirmsa juhatusel Tartumaad rüüstasiwad. Elanikud püüdsid põgeneda linna warjule, kuid umb. 10.000 inimest ei mahtunud enam linna sisse, waid jäid müüri taha, kus nendest osa nälga suri ja ülejäänud ühel ööl wenelaste poolt wiimaseni surmati.

Kõige raskem ja häwitavam aeg sel ajajärgul oli siiski 1600 aastate ümber, kus alalistest sõdadest ja rööwimistest kurnatud maad laastas weel nälg ja katk.

Inimeste surevus oli siis nii suur ja wiletsus ning nälg nii kohutawad, et selleaegsed ajaloolased imestawad, kuidas weel üldse siiski keegi elama jäi. Nälja ja katku läbi 3 aasta jooksul (1600-1603) arwatakse vähemalt 1/3 selleaegsest rahwast, mis juba enne seda sõdade tõttu vähearwuliseks oli jäänud, hukkunud olewat.

Loetakse üles terwed külad ja koguni üksikud wallad, kus wiimase hingeni kõik hukkusid ühes koduloomadega.

Kannatused ja ohwrid olid suured, kuid taasuks sai Eesti uue ja hea walitseja, ning 1629 aastal algab see ajajärk, mida rahwas ei asjata kutsu "wanaks heaks Rootsi ajaks" ja mis kestab kahjuks väga lühikest aega, nimelt kuni 1700 aastani.

Jürgensonide liinist kõige wanem kiriku raamatute järele tuntud esiwanem on

Rehhe Jaan.

kes elas umb. 1650 kuni 1709a. - Nii siis kõige raskema aja 1600 aastate ümber elas poisikesena üle Rehhe Jaani wanaisa, minust täpselt 10 põlwe wõi umb. 330 aastat tagasi.

Sellelega oleme jõudnud ajajärguni, kust peale juba tunneme esiwanemate nimesi kirjalikkude andmete järele, teame nende sündimise ja surma aega, tunneme kohtasi, kus nad on elanud ja töötanud, kellega läbikäinud ja saame ka üldjoontes nende eluloo üle teateid.